

BO'LAJAK JURNALISTNING KASBIY MADANIYATI VA MAHORATINI SHAKILLANTIRISHDAGI PRINSIPLAR

Xoliqova Saboxat Abdujabborovna
O'zbekeiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
noshirlik ishi va muharrirlik fakulteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada jurnalist kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirish va ta'lim olish jarayonlarida e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan jihatlar tilga olinadi. Auditoriya bilan muloqot qilishdagi bo'lajak jurnalistlarning kasbiy madaniyatini shakllantirishi uchun bilishi kerak bo'lgan didaktik mexanizmlar, kasbiy mahorat bilimlarini oshirishdagi bilim va ko'nikmalarga to'htalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: motivatsion, auditoriya, kasbiy tafakkur, didaktik mexanizmlar, ijtimoiy-madaniy komponentlar, pedagogik faoliyat, kasbiy yo'nalganlik prinsiplari.

Jurnalistlar deyarli har kuni insonlar bilan uchrashadi, savol-javob qiladi, ularning bergan javobiga qarab yaxshi ishlarini maqullaydi, bilimini munosib tarzda baholaydi. Kerak bo'lsa vaziyatga qarab tanqidiy munosabatini beradi. O'z-o'zidan ma'lumki, jurnalistlarning mulohazalarida nisbiylik, subektiv alomatlari mavjud. Kezi kelganda hammaga birdek juda tug'ri munosabatda bo'la olmasligi mumkin. Ammo kasbiy mahoratga ega jurnalistning qarshisidagi insonga nisbatan xolis niyatli, yaxshilik qilishga intiluvchi, adolatli inson ekanligiga barchaning ishonchi komil bo'lishi lozim. Auditoriyada jurnalist yaxshi ko'radigan yoki yoqtirmaydigan tinglovchilar bor degan taassurot tug'ilmasligi lozim. Xullas, obro', kasbiy mahorat, insonparvarlik, yuksak darajadagi muomala madaniyati har bir jurnalist uchun zarur xususiyatdir.

Kasbiy mahorat, muomala madaniyati kishining chuqur bilimi, yuksak ahloqiy sifatleri, hayot tajribasi, ilmiy tadqiqot va jamoat ishlarida faol ishtirok etishi tufayli orttirilgan, ko'pchilik tomonidan e'tirof etilgan ta'sir natijasidir. jurnalistik faoliyat o'z mohiyatiga ko'ra ijodiy xarakterga ega. Malumki, inson oldida biror vokalik yoki muammo turgandagina ijodkorlikka ehtiyoj tug'iladi. jurnalistik faoliyat ana shunday xususiyatga ega ijodkorlikning asosiy mohiyati, jurnalistik faoliyatining maqsadi va xarakteri bilan bog'liq. Jurnalistik faoliyat kishi shaxsini, uning dunyoqarashini, e'tiqodini, ongi, xulq-atvorini shakllantirishdek umumiy maqsadga bo'ysungan son-sanoqsiz psixologik masalalar yechish jarayonidir.

Jurnalist kasbiy faoliyatidagi ijodkorlik, kasbiy tafakkur ana shu masalalarni yechish usullarida, ularni hal qila olish yo'llarni qidirib topa bilishda ifodalanadi. Kasbiy tafakkur ijodkorlik manbai bo'lgan jurnalistik tajriba natijasidir. Jurnalistik kasbiy tajriba muammoli vaziyatlarga juda boy. Ular vositasida ahloqiy-tarbiyaviy ishlarning eng yuqori natijalariga erishiladi, bunda esa kasbiy tafakkur muhim ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy tafakkur jarayonida insonda o'z mutaxassisligi, kasbi to'g'risida fikr, mulohaza, g'oya, faraz kabilar vujudga keladi va ular shahsining ongida tushunchalar, xukmlar, xulosalar shaklida ifodalanadi. Ijtimoiy hayotda, ta'lim jarayonida insonlar o'rtasidagi aloqa, muloqot va munosabatlar ham tafakkur yordamida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, o'z navbatida, bo'lajak jurnalistlarning kasbiy madaniyatini shakllantirish uchun muayyan didaktik mexanizmlar, jurnalistik faoliyat jarayonni tizimli tashkil etish hamda maxsus pedagogik ta'sir va samarali boshqaruv zarur bo'ladi. Kasb madaniyati ta'lim jarayonida kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirishning didaktik mexanizmlarini aniqlashning nazariy asosi sifatida kasbiy madaniyatining tuzilishi xususiyatlari namoyon bo'ladi.

Didaktik mexanizmlar sifatida quyidagi holatlar belgilangan: ta'lim jarayonida kasbiy tafakkur madaniyati tushunchasini kiritish hamda uning jurnalistik faoliyat maqsadini

oydinlaashtirish; o'quv mashg'ulotlari tuzilmasiga talimning muamoli-qidiruv muammoli vaziyatlar modeli, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etishni bashoratlash holatlarini kasbiy tafakkurni faollashtirish vositalari sifatida kiritish; talim jarayonini subekt-subekt munosabatlari asosida tashkil etish va rivojlantirish. Didaktik vazifalarini hal etishda subekt-subekt munosabatlari asosida kasbiy madaniyatini shakllantirish uchun: kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirishning yetakchi yo'naltiruvchi kuchi sifatida talabalarning qobiliyatlari, imkoniyatlari hamda intilishlariga tayanish; kasbiy tayyorgarlik bo'yicha pedagog-o'qituvchilar, kasbdoshlar (guruh talabalari) bilan hamkorlik; kasbiy madaniyatini shakllantirish borasida talabalarning mustaqil faoliyatini yo'lga qo'yish zarur bo'ladi.

Didaktik tizimda fikrlash jarayonini tashkil etishning natijasida kasbiy madaniyatini maqsadli shakllantiriladi, bu esa o'z o'rnida jurnalistika yo'nalishidagi oliy o'quv yurti talabalarida kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirish modelini ishlab chiqishga undaydi.

Aslida ta'lim jarayonida talabalar kasbiy madaniyatini rivojlantirishning didaktik modeli tizimli yondashuvga asoslangan bo'lib, uni amalga oshirish uchun zarur zarur vositalarni tanlash taqazo etiladi.

Oliy ta'lim muassasalarining bo'lajak jurnalistlari kasbiy madaniyatini shakllantirish modeli shaxsiy, kasbiy, ijtimoiy-madaniy komponentlarni shakllantirish imkoniyatini berib, talaba va pedagoglar faoliyatini tashkil etishning maqsadli ustanovkalari, vazifalari, prinsiplarini qamrab oladi.

Shunday kilib bo'lajak jurnalistni tayyorlash jarayonida kasbiy tafakkur rivojlantiriladi, didaktik jarayon davomida kasbiy faoliyat shakllanadi. Ushbu jarayonda shaxsni yaxlit shakllantirish, uni o'qitish, ijtimoiylashtirish va kasbiylashtirish maqsadga muvofik.

Bo'lajak jurnalistlar nafaqat o'z ustida ishlashi, balki kasbiy faoliyatning ma'lum bir turiga egalik qilishi va kerak bo'lganda uni amalga oshirishi kerak. Talabalar faoliyatini amalga oshirish jarayonida "kasb"ni oddiy o'zlashtirish jarayoni emas, balki mutaxassislikni o'zlashtirish jarayoni ham zarur.

Kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirish jarayoni o'qituvchi va talaba o'rtasidagi faoliyatni tashkil etishning o'quv jarayonini motivatsion prinsipi, jurnalistik faoliyat jarayonning insonparvar yo'nalganlik prinsipi, hayot bilan amaliyotning bog'liqligi prinsipi, jurnalistlarining shaxsiy madaniyati hamda kasbiy madaniyati uyg'unligi prinsipi, kasbiy yo'nalganlik prinsiplariga asoslanishi lozim.

O'quv jarayonini motivatsion ta'minlash prinsipi talabalarga kasbiy vazifalarning yechimini topishni anglashga qaratilgan maqsadli motivatsiyani shakllantirishni nazarda tutadi.

Insonparvar yo'nalganlik prinsipi bo'lajak jurnalistlarga jamiyat va shaxs maqsadlarining uyg'unligi, zamonaviy dunyoda insoniy qadriyatlarining ahamiyatini tushunish darajasining shakllanganlik holatni ifodalaydi.

Hayot bilan amaliyotning bog'liqlik prinsipi bo'lajak jurnalist prinsiplarda ta'lim jarayonini modernizatsiyalash sharoitida undagi o'zgarishlarni tushunish va ishtirok etish jarayoni mazmunini ifodalaydi. Bo'lajak jurnalistning shaxsiy madaniyati hamda kasbiy faoliyati uyg'unligi prinsipi jurnalist mehnat faoliyatining yuksak kasbiy mahorat asosida uning shaxsiy madaniyati orasidagi munosabat tizimini anglatadi. Bu jarayonda bo'lajak jurnalistning kasbiy sifatlari sifatida: jurnalistik yo'nalganlik, jurnalistik refleksiya, jurnalistik tafakkur hamda jurnalistik nazokatning jurnalistning shaxsiy madaniyat sifatlari: xayrixohlik, tarbiyalanganlik. Yuksak axloq, fuqarolik, insonparvarlik, samimiylik sifalari bilan uyg'unligi asosida jurnalistik tafakkur madaniyatini shakllantirish nazarda tutiladi.

Har bir mutaxassisning kasbiy tafakkurida, o'z davrining konseptual va muammoli fikrlash darajasi, pedagogik jarayonlar va hodisalarni tushunishning o'ziga xos usuli taqdim

etiladi, bu esa, o'z navbatida, zamonaviy jamiyatga xos bo'lgan munosabat, ahloqiy meyorlar, qadriyatlar va boshqa ijtimoiy-psixologik mexanizmlar bilan yaxshilanadi. Didaktik jarayonda talabalarning kasbiy tafakkurini shakllantirish zaruriyati bir qator obektiv holatlar bilan bog'liq hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim muassasasi bu, avvalambor, talabalar o'quv-biluv faoliyatining, samaradorligini ta'minlaydigan, shaxsning individual-psixologik xususiyatlari hamda qobiliyat va istedodlarini rivojlantiradigan mustaqil ijodiy tafakkur maktabi hisoblanadi

Yuqoridagi fikrlar bilan bir qatorda, kasbiy yo'nalganlik prinsipi bo'lajak jurnalisning pedagogik faoliyat mazmuniga qiziqishi. Uni amalga oshirishga shaxsiy motivatsiyani shakllantirishga qaratilgan bo'ladi. Fikrimiz so'nggida xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bo'lajak jurnalistar kasbiy tafakkur madaniyatini shakllantirish uning dunyoqarashini, o'z kasbini sevishi orqali yetuklik darajasiga intilishini, o'z borlig'ini his etishi, Vatan, jamiyat manfaatlari rivoji uchun keraklilik hissini anglashni ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. N.Qosimova. Iqtisoslashgan jurnalistika. T.: "O'zbekiston". 2019.
2. F.Mo'minov. Jurnalistika satsialogisi va psixalogiyasi.T.: "O'zbekiston". 2019.
3. D.M.Teshaboeva, L.I.Toshmuxammedova. Mediya lingvistika va taxrir. T.: "O'zbekiston". 2019.
4. X.Do'smuxammedov. Jurnalistning kasb odobi muammolari. T.: "Yangi asr avlodi". 2007.
5. [www. Pedagogika.uz](http://www.Pedagogika.uz)
6. [www.ma`rifat.uz](http://www.ma`rifat.uz)